

Audit

Mehdi Babayev

«Professional MÜHASİB» jurnalının baş redaktoru, sərbəst auditor

Kənd təsərrüfatı məhsulları və vergi güzəştləri

27 noyabr 2001-ci il tarixli «Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına müddətli vergi güzəştlərinin verilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa və həmin Qanuna əsasən qüvvədə olma müddətinin uzadılması ilə bağlı 8 noyabr 2003-cü il tarixli, 520-IIQ nömrəli və 25 noyabr 2008-ci il tarixli, 719-IIIQ nömrəli qanunlara əsasən, 01 yanvar 2001-ci il tarixdən 01 yanvar 2014-cü il tarixədək olan müddətdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan (o cümlədən sənaye üsulu ilə) hüquqi şəxslər Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hüquqi şəxslərin mənfəət vergisini, əlavə dəyər vergisini, sadələşdirilmiş sistem üzrə vergini və həmin fəaliyyət prosesində istifadə olunan obyektlərdən əmlak vergisini ödəməkdən, fiziki şəxslər isə əlavə dəyər vergisini və həmin fəaliyyət prosesində istifadə olunan obyektlərdən əmlak vergisini ödəməkdən azaddırlar. Həmçinin Vergi Məcəlləsinin 102.1.11-ci maddəsində göstərilir ki, fiziki şəxslərin bilavasitə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalından alınan gəlirləri gəlir vergisindən azaddır. Məlumdur ki, bu qanunların tətbiqində məqsəd kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal maya dəyəri xərclərinin və qiymətlərinin aşağı salınmasına və məhsul bolluğunun yaradılmasına nail olmaqdır.

Lakin hər iki hüquqi aktda qeyd edilən «kənd təsərrüfatı məhsulları», «kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları» və ya «kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı», həmçinin «sənaye üsulu» ifadələrinin şərhinə ehtiyac vardır. Kənd təsərrüfatı məhsulları ilə həmin məhsulların emalından yaradılan məhsullar arasındakı fərqlərə tam aydınlıq gətirilməlidir. Bu, həm mühasibat uçotunda əməliyyatların düzgün əks etdirilməsi, həm də vergilərin hesablanmasında, o cümlədən vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi və vergidən yayınmaların qarşısının alınmasında düzgünlüyün təmin edilməsi üçün vacibdir. Çünki qanunla nəzərdə tutulan vergi güzəştləri kənd təsərrüfatı emalı ilə məşğul olan şəxslərin müvafiq vergi tutulan əməliyyatlarına tətbiq edilmir.

Ola bilsin ki, təsərrüfat subyektləri kənd təsərrüfatı malları ilə emal mallarını bir-birindən ayırmaqda çətinlik çəksinlər. Emal kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin təbii davamı ola bilər və hətta baş verən hadisələrin bioloji cəhətdən başqa şəkil alması bəzi oxşarlıqlar daşıya bilər. Məsələn, alma ağacının meyvəsi olan alma kənd təsərrüfatı məhsulu sayılsa da, alma qurusu emal məhsuludur və ya plantasiyada əkilmiş şam ağacının kəsilməsi nəticəsində əldə edilmiş şalban kənd təsərrüfatı məhsulu sayılsa da şalbandan hazırlanmış taxta emal məhsuludur. Burada maraqlı məqam ondan ibarətdir ki, kənd təsərrüfatı məhsulunun satışı ilə əlaqədar vergi güzəştləri və bununla bağlı digər vergi güzəştləri o halda tətbiq edilir ki, həmin məhsullar bilavasitə onu istehsal edənlər tərəfindən təqdim edilmiş olsun. Bu o demək deyildir ki, kənd təsərrüfatı məhsulu harada satılırsa onu satan şəxs həmin əməliyyatları vergidən azaddır.

Məsələn, bioloji aktiv hesab etdiyimiz ətlik mal-qara bilavasitə onu yetişdirən kəndli tərəfindən kəsilərək deyil, başqa qəssab tərəfindən alınaraq kəsiməklə ət formasında satılır. Burada artıq «istehsalçı» anlayışına diqqət yetirilməlidir. Baxmayaraq ki, kəsilmiş ət kənd təsərrüfatı məhsuludur, istehsalçı (kəndli) tərəfindən təqdim olunmur. Başqa bir misal: əsasən Bakı şəhərində və ya respublikanın digər rayon mərkəzlərində daim qeydiyyatda olan fiziki şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində torpaq sahələri olmadığı halda, hər hansı kənd təsərrüfatı məhsulunu satışı çıxarır və vergi güzəştlərindən istifadə edir. Sual oluna bilər ki, həmin fiziki şəxs istifadəsində torpaq sahəsi yoxdursa, satışı çıxardığı məhsulları harada və necə istehsal etmişdir. Yaxud da təsərrüfat subyektinin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan torpaq sahəsinin ölçüsü və ya digər istehsal vasitələrinin kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri həmin subyekt tərəfindən satışı çıxarılan kənd təsərrüfatı məhsullarının həcminə adekvat deyildir, yəni əlavə olaraq bəzən başqasının məhsulunun öz adından satılması halları da baş verir. «Sənaye üsulu» anlayışını kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı ilə bağlı sənaye proseslərinin baş verməsi kimi qəbul edənlər də ola bilər. Təsərrüfat subyektində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalından başqa digər fəaliyyət növləri də

mövcuddursa, digər fəaliyyətlə bağlı əməliyyatların aparılmasında birgə xarakter daşıyan inzibati və kommersiya xərclərini ayırmaqda çətinliklər yarana bilər.

Vergi güzəştləri tətbiq olunan konkret kənd təsərrüfatı məhsulları və hansı şəxslərin həmin məhsulların konkret istehsalçıları adlandırılması məsələsinə audit zamanı diqqət yetirilməlidir.

Davamı növbəti sayımızda